№ 157 Օգոստոսի 25 (Սեպտեմբերի 6) 1881 Օգոստոսի 25 (Սեպտեմբերի 6) № 157

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Ստորագրագրութիւն դիմում են ազգակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Լօգիկայի այբբենը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ախալցխայից: Նամակ խմբագրին: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Անգլիա: Ֆրանսիա.— ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ. —ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Երեւանից:

ԼՕԳԻԿԱՅԻ ԱՅԲԲԵՆԸ

Մամուլի պարտաւորութիւնն է պարզել մտքեր, զարգացնել ժողովուրդը. բայց կան մի տեսակ լրագիրներ, որոնք իրանց նպատակ են դրել խաւարեցնել միտքը, մոլորեցնել ժողովուրդը:

Տաս տարվայ ընթացքում որ մենք հրատարակում ենք լրագիրը, ամեն անգամ որ մենք քննում ենք մի որ և է հասարակական անձնաւորութիւն, մի հիմնարկութիւն,—մեզ պատասխանում են՝ երևի նրանց տեղ էք կամենում բռնել և այլն:

Չը հասկանալ որ մամուլի պարտաւորութիւնն է պահանջել որ ամեն հասարակական գործ կատարվի հասարակական կարծիքի հետ խորհրդակցելուց յետոյ, կը նշանակի լօգիկայի այբբենը չիմանալ:

Մի լրագիր քննադատում է դպրոցի տեսուչի կամ հոգաբարձուների գործունէութիւնը,—և ահա մի այլ լրագիր, որ իրան նպատակ է դրել մոլորեցնել ժողովրդի լօգիկան, պատասխանում է՝ երևի ինքներդ էք կամենում հոգաբարձու կամ տեսուչ դառնալ: Քննադատումես քաղաքային վարչութիւնը,—նշանակում է ինքդ ես կամենում քաղաքագլուխ դառնալ, և այլն:

Նորերումս մենք այն միտք յայտնեցինք, որ մեր հարուստները կամ ոչինչ օգուտ չեն տալիս հասարակութեանը իրանց դիզած հարստութեամբ, կամ եթէ վճռում են գործ կատարել, այն ատեն ինքնահաւան են, որ չը նայելով թէ իրանք մտաւորապէս անզարգացած մարդիկ են, ոչ ոքի հետ խորհուրդ չեն տեսնում և ինքնագլուխ գործ են դնում իրանց փողերը այս կամ այն հիմնարկութեան վրա, անուղղելի սխալներ անելով:

Եւ ահա մեր միտքը ժողովրդին ծաղրելի դարձնելու համար կրկին գործ է դրվում մեր հակառակորդների կողմից նոյն հին, փտած լօգիկան, որ նրանք գործ են դնում տարիներով և դրանով ցոյց են տալիս որ լօգիկայի այբբենի հետ անգամ ծանօթ չեն: Նրանք հաւատացնում են իրանց ընթերցողներին, որ ասելով թէ մեր հարուստները ոչ ոքի հետ խորհուրդ չեն տեսնում, մենք դրանով պահանջում ենք՝ որ այս կամ այն հարուստը անձնապէս մեզ գիմի և մեզանից խորհուրդ հարցնի:

Եթէ մեր հակառակորդների մէջ առողջ լօգիկայի մի ամենափոքր նշոյլ լինէր, եթէ նրանց մէջ ազնւութեան ամենափոքրիկ կայծ անգամ լինէր, նրանք չէին մոլորեցնի ժողովուրդը, այդ հնացած և մաշված զէնքը, անտեղի ծաղրածութիւնը գործ դնելով մի պարզ և առողջ մտքի դէմ:

Եթէ հարուստը կամենում է իր ամբողջ կարողութիւնը իր համար պահել,—այդ նրա բանն է. մենք կարող ենք անուանել նրան անսիրտ, եսական, աւելի ոչինչ: Բայց այն րօպէից, երբ նա իր հարստութեան մի մաս, կամ իր ամբողջ կարողութիւնը վճռել է գործ դնել հասարակութեան օգտին, հասարակութիւնը չէ կարող հիմնվել ժողովրդական առածի վրա, թէ «ընծայած ձիու ատամներին չեն նայում», չէ կարող ընդունել առանց քննադատութեան մի ընկերութեան, կամ դպրոցի հիմնարկութիւնը, քանի որ այն րօպէից, երբ հարուստի գրպանից մի կապիտալ անցնում է հասարակութեան ձեռքը և նրա սեփականութիւն է դառնում, հասարակութիւնը իրաւունք ունի իր հայեացքը յայտնել, իր դատողութիւնը տալ հիմնվելի ընկերութեան կամ դպրոցի կազմակերպութեան լաւութեան կամ վատութեան վրա, մասնակցել յիշեալ հիմնարկութեան ծրագրի, կանոնադրութեան մշակելու մէջ:

Իսկ խորհրդակցել հասարակութեան հետ, կարելի է միայն տպագրական խօսքի միջոցով:

Դիցուք մի հարուստ հիմնում է մի դպրոց Թիֆլիսում կամ մի այլ քաղաքում: Մենք բողոքում ենք այն բանի դէմ, որ դպրոցը հիմնելուց առաջ, նա ոչ ոքից խորհուրդ չէ հարցնում դպրոցի կազմակերպութեան, նրա կանոնադրութեան մասին: Այդ ասելով մենք չենք ասում թէ ի՞նչի պարոնը չէ դիմում Պապաջանեանին, Սիմէօնեանին, կամ Արծրունուն, բայց ինչի չէ դիմում „Պսակին“, „Մեղուին“ և „Մշակին“: Դիմել խմբագրին ուրիշ բան է, դիմել լրագրին ուրիշ է: Դիմել անձնաւորութեանը,—դա կը նշանակէ խնամութիւն գործ ածել հասարակական գործերում, ինչպէս և մինչև այժմ միշտ անում էին, բայց դիմել լրագրին, կը նշանակի առաջարկել իր միտքը, իր ծրագիրը հասարակական քննադատութեանը: Ի՞նչի են հիմնված լրագիրներ, եթէ ոչ նրա համար որ դառնան հասարակական կարծիքի արտայայտիչներ, որ վարժեցնեն հասարակական կարծիքը արտայայտվելու ամեն հասարակական երևոյթի առիթով: Տպելով այս կամ այն ծրագիր լրագրի մէջ, դուք միջոց էք տալիս ոչ թէ միայն նոյն իսկ լրագրին, խմբագրութեանը արտայայտվելու, բայց և հասկացող ձայներին հասարակութեան միջից: Եթէ չէք կամենում ձեր ծրագիրը լրագրի էջերում տպել, տպեցէք նրան առանձին տետրակով, որպէս զի հիմնարկութիւնն իրագործելուց առաջ թէ լրագրութիւնը և թէ հասարակութիւնը կարողանան նրա հետ ծանօթանալ և նրա մասին իրանց կարծիքը յայտնել...

Այս էր մեր միտքը: Այդ ճանապարհով միայն կարելի է սովորեցնել մեր հարուստներին յարգել հասարակութիւնը, իսկ հասարակութիւնը սովորեցնել ինքն իրան յարգել:

Իսկ այն փտած դատողութիւնը, որ գործ են դնում մեր հակառակորդները մեզ իբր թէ ծաղրելի դարձնելու համար այդ դատողութիւնը շատ հին և մաշված է, նրան գործ են դնում բոլոր խաւարամիտները: Դիցուք „Գօլօս“ կամ „Պօրեադօկ“ լրագրում յայտնվում է այն միտքը, թէ այս կամ այն հիմնարկութեան ծրագիրը գործ դնելուց առաջ պէտք էր հրատարակել նրան, որպէս զի ռուս հասարակութիւնը ծանօթանայ նրա հետ և նրա մասին իր դատողութիւնը տայ,—և ահա „Մօսկօվսկիա Վէդօմօստի“ անմիջապէս պատասխանում է հետևեալը, իբր թէ ծաղրելի դարձնելու համար առաջարկողների անձնաւո-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Օգոստոսի 13-ին

Ռուս լեզուի նշանակութիւնը մեր ժողովրդի համար այնքան մեծ է, որ նա, ժողովուրդը, գիտակցաբար իսկ զոհ է բերում իր սեփական լեզուն, պատմութիւնը, գրականութիւնը, մինչև անգամ իր բուն ազգային ոգին, որպէս զի ձեռք բերէ ռուս լեզուի գիտութիւնը: Եթէ նա ուղարկում է իր զաւակը պրօգիմնազիօնը կամ գիմնազիօնը՝ նա ամենևին լատին և յոյն լեզուի համար չէ ուղարկում, որովհետև այդ լեզուների մասին գործ դրած ժամանակը միանգամայն կորուստ է համարում գործնական հայը: Բայց այդ լեզուներին՝ նա շատ լաւ հասկանում է որ միւս բոլոր առարկաները ուսուցանվում են հայոց դպրոցներում նոյն չափով և աւելի կարճ ժամանակում և աւելի գիտակցաբար, մանաւանդ սկզբներում, քան թէ արքունի դպրոցներում, այնու ամենայնիւ նա ուրախութիւնով է ուղարկում իր որդին արքունի ստորակարգ և միջնակարգ դպրոցները՝ թէև համոզուած էլ լինի որ միջնակարգ դպրոցներից յետոյ՝ բարձրագոյն դպրոցներ ուղարկելու չէ, զանազան պայմաններից ստիպուած:

Հայը շատ լաւ գիտէ որ իր որդին արքունի դպրոցում չէ սովորելու ոչ հայոց լեզու, ոչ կարող պիտի լինի ծանօթանալ իր ազգի անցեալի և ներկայի հետ ու ոչ էլ ստանալու է այնպիսի ուղղութիւն, որպիսին ստանում է ամեն մի ինքնուրոյնութիւն ունեցող ազգի զաւակ իր ազգային շահերի նկատմամբ. այնու ամենայնիւ նա ուղարկում է աւելի ուրախութիւնով արքունի դպրոց, քան թէ ազգայինը:

Նա շատ լաւ իմանում է որ պրօգիմնազիօնների և գիմնազիօնների առաջին և երկրորդ դասարաններում նշանակուած է հայոց լեզուից շաբաթական երկ-երկու դաս. երրորդումն ու չորրորդումը՝ մէկ-մէկ դաս, այդ չնչին քանակութեան դասերն էլ ընկնում են բոլոր դասերի վերջը, այսինքն այն ժամանակ՝ երբ աշակերտը ֆիզիկապէս արդէն անկարող է լինում լսել կամ պատասխանել ուսուցչին և կամ թողում գնում է տուն՝ կամ թէ մնում է դասատանում, բայց ոչինչ է լսում և ոչինչ ուսանում: Նա գիտէ որ եթէ իր որդին բոլորովին չը գիտենայ էլ հայոց լեզուն և կրօնը, այնու ամենայնիւ նրան կը փոխեն մի դասարանից միւսը, աւարտելուց յետոյ էլ վկայականի մէջ կը գրեն «գերազանց» խօսքը, թէև իր անունը ստորագրելն էլ հազիւ սովորած լինի, բայց և այնպէս, նա սիրով ուղարկում է իր որդին, արքունի դպրոցները:

Չի կարելի ասել որ հայը իր լեզուն, կրօնը, պատմութիւնը, գրականութիւնը և ազգային վերականգնութիւնը չէ սիրում ու ցանկանում, դորա համար էլ իր զաւակին այդ ուղղութիւնով չէ կրթում, զարգացնում և ուսուցանում. ո՛չ, այս սխալ կարծիք է: Հայը գիտէ նմանապէս որ արքունի ստորակարգ դպրոցները տալիս են այն արտօնութիւններն ու իրաւունքները միայն, որպիսին ստանում են և հայոց թեմական դպրոցների դասընթացն աւարտող աշակերտները՝ ծառայութիւն մտնելու նկատմամբ, եթէ միայն ունին ծագումն: Բայց եթէ այս բոլորը գիտենալուց յետոյ հայն իր որդին դարձեալ ուղարկում է աւելի սիրով արքունի ստորակարգ դպրոցները, քան թէ այդ դպրոցներին համապատասխանող հայկական դպրոցները, դրա բուն պատճառը՝ ո՛չ արտօնութիւններն են և ոչ իրաւունքները, ո՛չ, սրանք գուցէ երկրորդական նշանակութիւն էլ ունենան հարուստ ու ծագումն ունեցող դասակարգերի համար, բայց միջին դասակարգի ժողովրդի համար՝ առաջին և բուն պատճառը միմիայն ռուս լեզուի գիտութիւնը ձեռք բերելն է:

Ռուս լեզուի գործնական ազդեցութիւնը զգալի է ամեն դասակարգի պատկանող հայի համար թէ քաղաքացին և թէ գիւղացին, թէ հարուստն ու աղնուականը և թէ աղքատն ու սոսկականը՝ բոլորն էլ ցանկանում են գիտենալ ռուսերէնը, որպէս զի կարողանան իրանց միտքը հարկաւոր դէպքերում բացատրել այդ լեզուով թէ գրաւոր և թէ բանաւոր, առանց միջնորդի օգնութեան, որը խիստ թանկ է նստում իրանց:

Եթէ մի կողմը դնենք բարձրագոյն դպրոցներ գնալու դիտաւորութիւնը, որ գուցէ հարիւրից հնգին հազիւ է յաջողում. որին և համոզված են լինում հայերի հարիւրից իննըսունը իրանց որդիքը արքունի դպրոց տալու ժամանակ եւ. միւս կողմից չենք կարող ուրանալ որ՝ նախ՝ ընդհանուր զարգացման կէտից նայելով. երկրորդ՝ առօրէական կեանքի մէջ իր գործածութեանը նայելով, երրորդ՝ նայելով թէ ինչ մեծ դիւրութիւն, ինչ անուրանալի մեծ օգուտ պիտի ունենար ամեն մի ռուսահպատակ, երբ կարողանար անձամբ անձին կարդալ պետական օրէնքները, կարգադրութիւնները և ճանաչէր, հասկանար իր պարտաւորութիւնները և իրաւունքները՝ այն ամենայն գիպուածներում, ուր նա կամ ստիպուած և կամ թէ յօժար ցանկութիւնից շարժած պէտք էր պաշտպանել իր իրաւունքներն ու շահերը՝ իր ախոեանի հանդէպ. առանց դժուարանալու, այս ամենը ի նկատի առած՝ պէտք է արդարացնել ժողովրդի համակրութիւնը դէպի այդ պետական լեզուն:

Մեր թէ առևտրական, թէ կառավարչական, թէ ընկերական և այլն շահերը պահանջում են որ պետական լեզուն գիտենանք և հարկը պահանջած՝ միջոցին՝ մեր մտքերը կարողանանք ինքնին բացատրել, հասկացնել ում հարկն է, որպէս բերանացի, նոյնպէս և գրաւոր և ոչ թէ փող վճարելով (շատ անգամ էլ մեր ուժերից վեր գումարներ) թարգմաններ վարձել. որոնք խիստ շատ անգամ, շահասիրութիւնից ստիպված աւելի վնասում են մեր գործերին, քան թէ օգնում: Ահա, այս գործնական տեսակէտից է նայում հայը ռուս լեզուի վրա և այդ է պատճառը, որ դրդում է նրան աւելի զոհաբերութիւններ անել արքունի դպրոցների շինութեան և պահպանութեան համար, քան թէ իր ազգային դպրոցների համար, որոնցից չէ սպասում ռուս լեզուի հիմնաւոր գիտութիւն, ինչպէս որ փորձն էլ ապացուցել է իրան:

Բայց ճշմարտութիւնը պահանջում է խոստովանել որ՝ եթէ մեր հայկական դպրոցները իրանց այժմու ծրագիրներով և ընդունած կարգ ու սարքով միանգամայն չեն համապատասխանում ժողովրդի գործնական ձգտումներին, ռուս լեզուի նկատմամբ մի և նոյն ժամանակ՝ արքունի ստորակարգ դպրոցները և ամենևին չեն լրաց-

բութիւնը։ „Ի հարկէ, ասում է լրագիրը, ինչպէս կարելի է մի գործ կատարել, առանց պ. Ստասիւլէվիչի կամ պ. Կրաեվսկու հետ խորհուրդ տեսնելու։“

Մեթօդը նոյն է։ Բայց մեթօդը գործ դնողները չեն նկատում թէ ծաղրելով անձնաւորութիւնները, որոնք առաջարկում են հասարակութեան հետ հասարակական հիմնարկութիւնների վրա խորհրդակցելու, ծաղրում են նոյն իսկ հասարակութիւնը։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

—

19 օգոստոսի

Ամսոյս 18-ին տեղոյս հոգևոր կառավարութիւնը հաշւատեսների և այլ անձանց ներկայութեամբ բաց անելով երեցփոխան վ. անցեալի գրասենեակը սկսեց թուահամարել և վաւերացնել նրա մանր մունր հաշւէթղթերը որ յանձնէ հաշուատեսներին քննելու համար։ Այդ թղթերը այնքան չատ են որ հազիւ թէ մի քանի օրում հնար լինի վաւերացնել։ Այդ թղթերի մէջ կային և զանազան տեսակ ճառեր, քէֆերի հաշիւներ և այլն։ Մենք ևս ականատես էինք այդ թղթերի վաւերացնելու ժամանակ և յոյս չունենք թէ պ. պ. հաշւատեսները պէտք է կարողանան այդ խառն թղթերից մի բան դուրս բերել։ Այժմ ինքնստինքեան հարց է ծագում. եթէ քաղաքիս մայր եկեղեցու գործերը այդ յուսահատ վիճակումն են որ բացի երեցփոխան ունենալուց, ունէր նաև երեցփոխանի գործերի վրա հսկող յանձնաժողով, հապա ինչ վիճակում պէտք է լինեն սրբոց Վարդանանց եկեղեցու գործերը, որը ոչ երեցփոխան ունի, ոչ էլ հաշւատեսներ և յայտնի չէ թէ այդ եկեղեցու եկամուտը ում գրպանն է լցվում և ինչ բանի վրա գործածվում.... Այս բանը հոգևոր իշխանութեանը պաշտօնապէս յայտնի է, բայց թէ ինչու ոչ մի կարգադրութիւն չէ անում և անտարբեր լռում է ի վնաս եկեղեցական չահերին։ Փառք Աստուծոյ, որ վերջապէս քաղաքիս հայ հասարակութիւնը սթափեցաւ խոր քնից, և այժմ ինչպէս լսեցինք, սրբոց Վարդանանց եկեղեցու ժողովրդականքը պատրաստել են մի խնդիր, որով պէտք է խնդրեն հոգևոր իշխանութիւնից, կազմել ընդհանուր ժողով և ընտրել երեցփոխան յիշեալ եկեղեցու չահերը անկորուստ պահպանելու համար։ Յոյս ունենք որ հոգևոր իշխանութիւնը կը յարգէ հասարակութեան խնդիրը և արժանաւոր կարգադրութիւնը կանէ։

Օտարական

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Աստրախան 10 օգոստոսի

Գնացած էի մի պատուաւոր հոգևորականի տուն, նրա տօնախմբութեան օրը չնորհաւորելու գիտմամբ, որոյ մօտ արդէն խմբուած էին բաւականին հայ երիտասարդներ նոյն նպատակաւ։ Այս խումբը տեսնելով առաջարկեցի նրան որ իւրաքանչիւր ոք ըստ իր կարեաց չը զլանայ իր նուիրական պարտաւորութիւնը կատարելու, արկանելով իր նուէրը այն գանձանակի մէջ, որոյ բուն նպատակն է ազգի թշուառ զաւակաց մատակարարել մտաւորական և բարոյական զարգացումն։

Սկսան ստորագրութիւն բանալ, որից գոյացաւ յիսուն րուբլի (50 ր.) որը սրա հետ ուղարկելով ձեզ, յարգոյ խմբագիր. խնդրեմ հասուցանել «Միացեալ ընկերութեան» վարչութեանը, և ի միամտութիւն նուիրատուների հրատարակել նրանց անունները Յ. Վ. Շ. 10 ր., братья Морозовы 3 р., С. Асатуровъ 3 р., Лазаревъ Сергѣй 3 р., Խաչատուր Լալայեանց 10 ր., Գէորգ Սարգսեան Ալապով 3 ր., Իսայ Պապախով 5 ր., անյայտ ոմն 8 ր., Համբարձում Գուլումով 3 ր., անյայտ ոմն 2 ր., համագումարն է 50 ր.։

Յովհաննէս վարդ. Շիրակունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Ախալցխա, 20 օգոստոսի

Յարգելի խմբագիր. խնդրեմ երկտող նամակիս մի անկիւն չնորհել ձեր լրագրի էջերում։ Շատերը զանազան քաղաքներից դիմում են ինձ նամակաւ, ուղարկել իրանց «Հայկական բարեգործական ընկերութեան» կանօնադրութիւնը, որպէս զի իրանք բանան ընկերութեան ճիւղերը, իրանց քաղաքներում, ուր մեծ հարկաւորութիւն է զգացվում, ինչպէս վերջին օրերս խմբագրութեան մէջ ևս յիշված էր։ Ես, անձնական տկարութեան պատճառով, չը կարողանալով մի առ մի անձամբ պատասխանել յարգելի պարոններին, որոնք ուղղել են ինձ այդպիսի պահանջ, աղաչում եմ բարեհաճեն լրագրի միջոցաւ ընդունել պատասխան՝ Շուշի, Ալէքսանդրապօլ, Երևան, Վաղարշապատ և Ղարս (Համզաչիմանից գրված)։

Ընկերութեան կանօնադրութիւնը արդէն մամուլի տակ է և մեծապատիւ Գ. Սունդուկեանցի եռանդուն աշխատութեամբ չուտով լոյս կը տեսնի։ Սեպտեմբերի վերջերին յոյս ունենք յաջողվի մեզ ընդհանուր ժողով գումարել, ընտրել պաշտօնատար անձինք ընկերութեան կենտրօնը կազմելու Թիֆլիսում և այն ժամանակ այդպիսի անձնանուէր անձինք ընկերութեան գործին մեծ ծառայութիւն կարող են ցոյց տալ ընկերութեան ճիւղերը բանալով զանազան քաղաքներում։

Իսկ այն յարգելի պարոններին որոնք խնդրում են ինձ գրել նոցա անդամ ընկերութեան, խնդրում եմ սպասել նոյնպէս մինչ ընկերութեան գործունէութեան սկսվելը։

Տարեկան վճարն է 5 ր. և յարմարութեան համար նպատակայարմար կը լինէր եթէ իւրաքանչիւր ոք անդամակցէր իր «վիճակի» մէջ, ուր կը լինեն «տեղական վարչութիւնք»։

«Մեղուի» մէջ կարդացինք (որ և վաղուց յայտնի էր) թէ րէալական ուսումնարանի մի քանի խոհամիտ աշակերտներ մի գրադարան հիմնելու մտօք ժողովել են 150 ր. և երեք հարիւր գիրք, որը այժմ նոյն ուսումնարանի ուսուցիչ պ. Գուսիկեանի մօտ է։ Ախալքալաքի թղթակից պարոն Կ. Ն. սորան աւելացնում է, որ նա «լսել է թէ այդ բոլորը պէտք է յանձնուի մի մասնաւոր անձի, մինչև որ միջոց լինի բանալու և թէ չատերը կարծում են որ կը գոցվի այդ միջոցով, ուստի աւելի լաւ կը լինի այդ գրքերը յանձնվեն այժմ հաստատուած «Հայկական բարեգործական ընկերութեանը», որը գուցէ օգնէ չուտով բանալու Թիֆլիսում միակ հայերէն ընթերցարան և ազատել այդ քանի աշակերտների քրտինքով հաւաքված գրքերը և փողերը»։

Մենք բոլորովին համակրելով պ. Կ. Ն. առաջարկութեանը (թէև չը գիտենք թէ ինչու մեծապատիւ պարոն Գուսիկեանը ձեռնհաս չէ այդ գոյքը իր մօտ պահելու) խնդրում ենք նոցա, որոնցից կախված է այդ գումարի և գրքերի կարգադրութիւնը, բարեհաճեն տալ այդ, առ այժմ պարոն Գ. Սունդուկեանցին, ստանալով նրանից օրինաւոր ստացագիր, իսկ պարոն Սունդուկեանցը, հաւաստի ենք, քաղցրութեամբ յանձն կառնի ստանալ և բոլորը ամբողջապէս կը յանձնի ըստ պատկանելոյն, երբ կը կազմվի «Բարեգործական ընկերութեան» վարչութիւնը։

Բ. Նաւասարդեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Յօգուտ Վիէննայի «Ժուռնալ դ՚Օրիան» լրագրի ստացանք Երևանեան քաղաքային բժիշկ Լեոն Տիգրանեանից 4 րուբլ, և Թիֆլիսցի Յակոբ Փիրալեանցից ու Արիստոտել Մելքումեանցից իւրաքանչիւրից 4 րուբլ։ Առաջվայ փողերի հետ կանի 58 րուբլ։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են։ «Պտղնի գիւղը, որ Երևանին մօտ է, չը կամեցաւ գիւղատէր Մելիք-Ղարագեօզեանցին այս տարվայ բերքից մուլք տալ։ Ասում են որ նահանգական վարչութեան պաշտօնեաները սխալ կերպով են հասկացրել գիւղացիներին իրանց իրաւունքները և նրանք թելադրած լինելով այդ բացատրութեամբ ծեծելով դուրս են քշում իրանց միջից մուլքադարին և նրան պաշտպան եկած հաշտարար միջնորդին ու ոստիկաններին։ Գաւառական հաշտարար դատաւոր Գուբէնկօ գրում է պօլիցիային թէ օգոստոսի 22-ին պէտք է քննէ պտղնեցիների գործը, ուստի պէտք է պօլիցիան հարկաւոր կարգադրութիւն անի ժամանակին։ Փոխանակ օգոստոսի 22-ին, պօլիցիան կազակներ ուղարկելով, բերել է տալիս, առանց գործը քննված լինելու, օգոստոսի 2-ին, գիւղացիներից 24 մարդ և 4 կին և բանտարկում է նրանց։ Ասում են որ գիւղում տղամարդ գրեթէ չը մնալով, նրանց հունձերը բոլորովին փչանում են անտէրութենից։ Ի՞նչի այդ մարդիկ չը քննված պիտի բանտարվեն և 20 օր սպասեն հաշտարար դատաւորի քննութեանը։ Իսկ եթէ նրանք ապացուցանեն որ նահանգական վարչութեան պաշտօնեաների սխալ բացատրութիւնից իրանց իրաւունքների մասին, նրանք դրդված են եղել այդպէս չարժվել, այն ժամանակ ինչով պիտի բաւականացնեն նրանց նիւթական կորուստը»։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ ստացանք 5 րուբլի պ. Սամուէլ Սերգէյեանցից յօգուտ Հայաստանի սովեալների։

—

Բացի 50 րուբլուց ստացանք Աստրախանից, Յով. վարդ. Շիրակունուց դարձեալ 25 րուբլ յօգուտ «Միացեալ ընկերութեան» որ գումարը նուիրել են հետևեալ անձինք։ Կատարինէ Միքայէլեան Պսարօվեանց 10 ր., Մարգարիտ Տէր-Գէորգեան Մաղաթեանց 10 ր. և Բաղդասար Տէր-Գէորգեան Պապօվեանց 5 րուբլ։ Ընդամենը 25 րուբլ։

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են։ «Օգոստոսի 18-ին այստեղ վախճանվեցաւ մի 107 տարեկան պառաւ կին, որ մինչև իր վերջին օրերը առանց ակնոցների, որ իր կեանքում չէր գործ ածել, ասեղի միջով թել էր անցկացնում։ Նա յաճախ կրկնելիս է եղել թէ՝ երանի մի տաքութիւն տայ ինձ, որ տեսնեմ թէ ինչ բան է հիւանդութիւնը, մանաւանդ որ ինձ տաքանալ է հարկաւոր, քանի որ փոքր ինչ մրսում եմ։»

—

նում մեր ժողովրդի այդ գործնական յոյսերն ու ակնկալութիւնները և չեն էլ կարող լրացնել երբէք։ Եթէ մի զանազանութիւն կայ արքունի ստորակարգ և հայկական դպրոցների մէջ, այդ էլ կայանում է նրանում որ՝ արքունի ստորակարգ դպրոցները, իրանց աշակերտների հարիւրից գոնէ 20-ին նախապատրաստում են միջնակարգ դպրոցներ (գիմնազիոն, րէալական դպրոցներ և այլն) մտնելու հեչտութիւնով, այն ինչ մեր դպրոցները այդքանը ևս չեն կարողանում այժմ։

Այս բոլորը գիտենալով, ինչ պէտք է անէինք որ հայկական դպրոցները հետզհետէ աղքատանալով չը փակվէին։

Դրա համար հարկաւոր է գրաւել ժողովրդի համակրութիւնը։ Իսկ ժողովրդի համակրութիւնը կարելի է գրաւել այն ժամանակ միայն, երբ մեր դպրոցները, գոնէ հոգևոր դպրոցները և դպրանոցները, ռուս լեզուի նկատմամբ, մրցէին արքունի պրոգիմնազիոնների հետ։ Թող մեր միջնակարգ դպրոցները սովրեցնէին ռուս լեզուն այն չափով, որ չափով արքունի պրոգիմնազիոններն են սովրեցնում, այն ժամանակ, մեր դպրոցների վիճակը բոլորովին ապահոված կը լինէր առաջինը։ Եւ երկրորդ. ժողովուրդը չը զրկվելով իր լեզուի, կրօնի, պատմութեան, գրականութեան հիմնաւոր գիտութիւնից մի և նոյն ժամանակ ձեռք կը բերէր ռուս լեզուի գիտութիւնը այն չափով, որը տալիս է պրոգիմնազիոնը, գործնականապէս և տեսականապէս. և սրանով նրա գործնական ձգտումներին ըստ մեծի մասին, բաւարարութիւն կը լինէր։

Հարցը սրանումն է այժմ թէ. ինչպէս անենք որ կարողանանք այդ կրկնակի նպատակներին միանգամից ծառայելով, հասնել յառաջարկութեանս իրագործութեանը։

Մեր ծխական դպրոցները երեք տարվայ դասընթաց (կուրս) ունեն։

Առաջին տարին ռուս լեզուն չէ դաս տրվում. (լաւ կը լինէր որ երկրորդ տարին էլ առանց ռուսերէնի լինէր). իսկ երկրորդ և երրորդ տարիներում դաս է տրվում։ Ծխականից վեր հոգևոր դպրոցներն են. սրանց դասընթացը տևում է չորս տարի։ Թողնում եմ թեմական դպրոցները որ պէտք է ունենան 6—7 տարվայ դասընթաց։ Վերոյիշեալից երևում է որ հոգևոր դպրոցի դասընթացն աւարտելու համար հարկաւոր է 6 տարի, ենթադրելով որ աշակերտը տարին մի դասարան կաւարտէ։ Բոլոր տօներն ու արձակուրդները հանած, տարվայ մէջ աշակերտը մերձաւորապէս 150 ուսանելու օր ունի դպրոցում։ Ես նշանակում եմ օրական մի ժամ ռուս լեզուի համար։ Ենթադրելով որ աշակերտը կարող է սովորել առաջին տարումը օրական 6 արմատական բառ. երկրորդումն՝ 10-ը. երրորդումը՝ 14. չորրորդումը՝ 18. հինգերրորդում. 22. վեցերրորդումը՝ 26, կը հետևի որ՝ առաջին տարվայ վերջում պէտք ; իմանայ մօտաւորապէս 900 բառ. երկրորդում 2400. (նախընթացի հետ). երրորդում 5000. չորրորդում 7700. հինգերրորդում 11,000. վեցերրորդում 14,900.

Եթէ բառերի այդ պաչարը, համաձայն թեքման, ածանցման և բաղդատման օրէնքներին սովորել է և գիտէ աշակերտը, այն ժամանակ նա միանգամայն ընդունակ կը լինի արտայայտել ազատօրէն իւր մտքերը թէ բանաւոր և թէ գրաւոր, նա ընդունակ կը լինի այդ լեզուի գրականութիւնից ազատօրէն օգուտ քաղելու, ինքնուրոյնաբար զարգանալու և այլն։

Իմ հաչւին ուղիղ դուրս կը գայ, եթէ ռուս լեզուի ուսուցիչը լինի հմուտ առարկային և սորա աւանդելու եղանակին. լինի և հմուտ հայոց լեզուի քերականութեան և ոգուն, որպէս զի դասախօսութիւնը լինի համեմատական, ուստի և արգասաւոր։ Այդ պահանջելի է ռուս լեզուի ուսուցչից, որպէս զի նա կարողանայ հետևել հայ լեզուի ուսուցչին և ի զուր ժամանակ չը կորցնէ կրկնելու քերականական այն կանոններն ու բացատրութիւնները, որոնք բոլոր լեզուների համար ընդհանուր են, այլ ուսուցանէ այն, ինչով որ ռուս լեզուն զանազանվում է հայկականից։

Այժմ համարեա թէ մեր բոլոր դպրոցներում ընդունվում են ծխականի առաջին մասնում 7—8 տարեկան անգրագէտ երեխաներ։ Ծխականի և հոգևոր դպրոցի դասընթացը տևում է 7 տարի. ենթադրելով իւրաքանչիւր տարի աշակերտը կաւարտէ մի դասարանի դասընթացը, կը հետևի որ 14—15 տարեկան հասակում աւարտած կը լինի նա իր ուսման ընթացքը՝ հոգևոր դպրոցում։ Ես կարծում եմ որ չատ լաւ կը լինէր, եթէ աւարտողները միայն մի տարի ևս ուսումնարանում։ Այդ միջոցին դրանց համար չէ բացվում 5—7 դասարան, ոչ. այլ այդ միջոցում դրանց պէտք է ազատել սովորական դասերից և պարապեցնել ազատ ընթերցանութիւնով և գրաւոր աշխատութիւններով։ Ռուս լեզուի մէջ աւելի վարժելու համար պէտք է աւանդել 1) ռուսաց պատմութիւնը (ռուսաց լեզուով) 2) Ռուսաստանի աշխարհագրութիւնը. 3) կարդացնել իրանց սովորած առարկաներին վերաբերեալ ռուսերէն գրուածներ. 4) ծանօթացնել ռուս հեղինակների հետ, նրանց գործերը կարդացնելով. այս ամենի հետ պէտք է զուգընթացաբար գնայ և նմանօրինակ աշխատութիւնը, մայրենի լեզուով։ Այդ աշխատութեան համար պէտք է նշանակել. ռուս լեզուով պարապել չաբաթական 15 դաս. և, հայ լեզ. նոյնպէս 15 դաս. դպրոցում, ռուս և հայ լեզուի ուսուցիչների առաջնորդութեան ներքոյ։ Տնային պարապմունքը պէտք է թողել իրանց կամքին. բայց հարկաւոր է յորդորել որ կարդան լրագիրներ և ամսագիրներ, թէ հայերէն և թէ ռուսերէն լեզուներով։

Այդ վերջինների ընտրութիւնը պէտք է լինի մանկավարժական խորհրդի ձեռքով։

Հարկաւոր ենք համարում ասել որ այդ վերջին ազատ պարապմունքները, կամ թէ ասենք, լեզուի մէջ վարժելու տարին պէտք է լինի այն աշակերտների համար, որոնք ոչ կարողութիւն և ոչ էլ ցանկութիւն ունեն ուրիշ բարձր դպրոցներում իրանց ուսումը չարունակելու։

Գուցէ ընթերցողը հարցնէ թէ. աւելի լաւ չէր լինել, եթէ օրական մի ժամ նշանակուած ռուս լեզուի հետ, հոգևոր դպրոցների առաջին կամ երկրորդ դասարաններից սկսէինք ռուս լեզուով դաս տալ առարկաներից մի քանիսը և վերջին տարվայ այդ լեզուավարժական պարապմունքները տեղի չունենային այլ ևս։ Այդ մասին եթէ հարց լինի, ես իմ պատասխանը յետոյ ուչացնել։

Առ այժմ այսքանը, կարծում եմ՝ ես ասացի այն, ինչ որ մեր ժողովրդին քչում է դէպի ռուսաց դպրոցները։

Ս. Բէգ-Նազարեանց